

« претеранцима и усијаним главама » а то је баш тако, као кад би се ко тужио, зашто Нијагара не мили, као какав холандески водовод.

Када већ тако одрешно тврдим, да је велеум важан и да га треба пустити да се најслободније развија и у мишљењу и у раду, оно врло добро знам, да ми неће нико обарати ово тврђење у начелу, али још боље знам, да у животу, није готово никоме стало до њега. Људи уопште сматрају, да је велеум лепа ствар, ако учини од човека, да може спевати какав диван спев или насликати какву лепу слику. Свако каже да се треба дивити велеуму у правом смислу т. ј. Оригиналности у мишљењу и радњи, али ипак каже цео свет у себи, да ће он сасвим добро опстати и без велеума. На жалост, ово је мишљење тако природно, да му се не треба ни чудити. Људи, који нису оригинални не могу ни пошто да схвате оригиналност. Они не могу да увиде шта ће добити од те оригиналности, а и како ће да увиде то? Та да могу да увиде шта ће добити, то онда не би било више оригинално. Прва услуга, коју треба да им учини оригиналност, јесте да им отвори очи и учини ли то, то ће је онда угледати. А међутим нека пак промисле, да још никада није ништа учињено, а да није било једнога, који је то први учинио, и да је све добро што га има плод оригиналности, што су мање свесни о томе, како је немају.

Погледамо ли озбиљно данашњи свет,- ма се колико одавала част, правом или уображеном душевном надмоћју, било речима било делом- ипак уопште тежи све да припомогне, да осредњи људи овладају човечанством. У повесници старог доба, у средњем веку, мање у другом прелазу од феудализма у новије доба, била је личност снага сама собом, а је ли се могла ослонити на свој велики дар, или положај у друштву, то је она била знатна снага.

Данас се поједини људи губе у множини. У државноме животу правна је реч, када се каже, да јавно мњење влада светом. Једина сила, која је ту помена вредна, јесте сила масе и влада, док се оне још одају за оруђа масе. Ово исто важи и за моралне и друштвене односе приватног живота. Јавно мњење није свуда – мњење једног и истог слоја друштва. У Америци је то мњење свих држављана беле расе, у Енглеској мњење нарочито средњег сталеза. Али свуда је то мњење масе, то јест осредњих људи укупно. А што је још важнија новост, маса сада не гради себи мњења по великанима цркве и државе, по вођама или књигама, које су изнад обичности. За њено мишљење брину се људи њене врсте, па се под упливом тренутка, управљају преко њихових новина или у њено име. Ја се не љутим на ово, ја не тврдим, да ишта боље приличи, него ово опште правило, данашњем ниском степену друштвеног развитка. Али то ми не смета да кажем, да је осредњост владе уједно и осредња влада.

Никада се није влада демократије или многобројне аристократије узвисила изнад осредњости, било у своме политичком раду, било у мњењима, својствима и душевном расположењу, а неби се могла ни узвисити, кад се неби дали они многи, што владају, (а тако је то било у најбоља времена) руководити саветом и упливом једнога, или оно мало људи, који су даровитији и ученији. Побуда на сваку мудру и племениту радњу изађе, и мора изаћи од једног човека, обично од човека, који је у томе самац. Заувек остаје част и поштење оним осредњим људима, што могу да пођу за овом побудом, што имају срца које се одазива свему, што је мудро и племенито, што су тако увиђавни, па то и чине. Ја се